

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Яреми Валерія Володимировича на тему «Правові засади національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 081 «Право» за спеціальністю 081 «Право»
16 березня 2026 року**

Актуальність теми дослідження. Актуальність зумовлена сукупністю взаємопов'язаних безпекових, правових, освітніх та доктринальних чинників, що набули особливої гостроти в умовах тривалої збройної агресії Російської Федерації проти України та дії правового режиму воєнного стану. За таких обставин національно-патріотичне виховання виходить за межі суто виховної або світоглядної проблематики й перетворюється на один із важливих елементів забезпечення національної безпеки, стійкості держави та спроможності суспільства до самозахисту. Відтак дослідження правових засад цього процесу має не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення для функціонування системи оборони держави. Особливої ваги набуває питання підготовки офіцерів запасу як складової кадрового потенціалу Збройних Сил України та інших військових формувань. Умови високої інтенсивності бойових дій, суттєвих втрат особового складу й необхідності швидкого поповнення молодшого командного ланцюга актуалізують потребу в науково обґрунтованій системі формування осіб, здатних не лише виконувати військово-професійні функції, а й виявляти лідерство, моральну стійкість, правосвідомість і відповідальність у кризових ситуаціях. Саме тому проблема правового забезпечення національно-патріотичного виховання офіцерів запасу стає однією з ключових для сучасної української правової та педагогічної науки.

Актуальність дослідження посилюється тим, що чинні підходи до організації виховного процесу в умовах воєнної загрози потребують переосмислення. Традиційні моделі, орієнтовані переважно на абстрактні гуманістичні або пацифістські установки, не в повній мірі відповідають реаліям збройного протистояння, коли захист суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу держави вимагає від громадянина готовності до активної участі у відсічі агресії. У цьому контексті наукове дослідження має обґрунтувати, яким чином правове регулювання може забезпечити формування патріотично мотивованої, професійно підготовленої та морально стійкої особистості без відходу від демократичних і гуманістичних засад. Суттєву наукову проблему становить відсутність достатньо узгодженої та цілісної нормативної моделі правового забезпечення національно-патріотичного виховання офіцерів запасу. Наявна система правового регулювання є фрагментарною, охоплює різні галузі права та не

завжди забезпечує належну координацію між суб'єктами освітньої діяльності, органами військового управління, закладами вищої освіти й інститутами громадянського суспільства. У зв'язку з цим виникає потреба в комплексному дослідженні правових інструментів, правовідносин, процедур і організаційних механізмів, які визначають цілі, завдання, форми та результати такого виховання.

Не менш важливим є те, що сучасний стан підготовки офіцерів запасу виявляє низку практичних проблем, які безпосередньо впливають на ефективність обороноздатності держави. Серед них – обмеженість можливостей оперативного поповнення офіцерського складу, недосконалість процедур відбору, наявність правових колізій щодо відстрочки від призову, недостатня визначеність критеріїв оцінювання придатності кандидатів, а також використання психодіагностичних методик, що потребують наукового перегляду з погляду валідності, надійності та відповідності сучасним вимогам. Усе це свідчить про нагальну потребу у вдосконаленні нормативно-правової бази та виробленні обґрунтованих пропозицій до законодавства.

Актуальність роботи також визначається необхідністю врахування зарубіжного досвіду, насамперед держав-членів НАТО, де підготовка офіцерів запасу розглядається як інтегрований правовий, освітній і виховний інститут, орієнтований на формування професійного лідерства, етичної відповідальності та готовності до дій у кризових умовах. Порівняльно-правовий аналіз дає змогу виявити моделі, придатні для адаптації в українських умовах, зокрема щодо багаторівневого відбору, поєднання військової та цивільної освіти, участі громадських інституцій у підтримці кадрового резерву, а також інституційного закріплення механізмів мотивації до служби.

Таким чином, актуальність дослідження полягає в тому, що воно спрямоване на розв'язання важливої науково-практичної проблеми, а саме на обґрунтування правових засад національно-патріотичного виховання офіцерів запасу як чинника зміцнення обороноздатності України, підвищення якості кадрового ресурсу сил оборони, усунення прогалин і колізій у законодавстві та вироблення цілісної, сучасної й науково вивіреної моделі правового забезпечення цього процесу.

Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених у дисертації. Дисертаційне дослідження є самостійною науковою працею, що містить авторські положення, ідеї та розробки, спрямовані на розв'язання поставлених завдань. Таким чином забезпечено академічну доброчесність та можливість перевірки наведених у роботі висновків.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень і рекомендацій. Сформульовані у роботі висновки, пропозиції та рекомендації є належним чином обґрунтованими, що забезпечується логічною послідовністю викладення матеріалу, системним виконанням поставлених завдань, апробацією отриманих результатів, а також узагальненням напрацювань у висновках до

розділів та у загальних висновках. Достовірність отриманих результатів підтверджується застосуванням комплексу взаємодоповнюючих наукових методів, зокрема системно-структурного методу – для з'ясування місця національно-патріотичного виховання у системі національної безпеки; формально-юридичного методу – для аналізу правової природи національно-патріотичного виховання як об'єкта правового регулювання; телеологічного методу – для визначення мети, завдань і принципів досліджуваного явища; структурно-правового методу – для розкриття механізму правового забезпечення як цілісної системи елементів; функціонального методу – для аналізу функцій правового забезпечення та їх змісту; логіко-семантичного методу – для уточнення понять, форм і правової природи досліджуваних явищ; порівняльно-правового методу – для аналізу та узагальнення зарубіжного досвіду (зокрема держав-членів НАТО); метод правового моделювання – для формування пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання.

Наукова новизна отриманих результатів полягала в тому, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень, в якому на основі аналізу теоретичних, нормативно-правових та емпіричних джерел визначено концептуальні правові засади національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу, а також окреслено шляхи розвитку правових актів та правозастосовної практики у досліджуваній сфері. У роботі сформульовано висновки, пропозиції та рекомендації, основні з яких такі:

вперше:

визначено основні чинники впливу національно-патріотичного виховання на стан національної безпеки, до яких віднесено: формування оборонної свідомості, посилення мотивації до здобуття військових професій, консолідація українського суспільства, формування нульової толерантності до українофобства, сепаратизму та шовінізму, формування активної громадянської позиції, сприяння соціальній активності та відповідальності, відновлення та збереження історичної пам'яті, культивування кращих рис української ментальності, захисту ідентичності та інформаційного простору;

на доктринальному рівні доведено, що педагогічна концепція, спрямована на формування особистості з пацифістським світоглядом, не готової до застосування сили в разі необхідності, засвідчила свою незастосовність в умовах тривалого збройного конфлікту. Тому завданням правової науки за таких умов є побудова прозорої, несуперечливої та гуманістичної за своїми цілями стратегії правового забезпечення національно-патріотичного виховання, до формування якої мають бути залучені представники Збройних Сил України та інших військових формувань, правознавці, представники педагогічної науки, громадські організації та інші інститути громадянського суспільства;

на підставі аналізу механізму правового забезпечення національно-патріотичного виховання офіцерів запасу обґрунтовано, що до його складу входять лише ті соціальні відносини, якими встановлено права, обов'язки та відповідальність суб'єктів виховного процесу, а також цілі, завдання, критерії оцінювання результатів виховання і суб'єктний склад його учасників. Процес формування у ціннісно-мотиваційній сфері майбутнього офіцера запасу особистісних конструктів, які передбачають його поведінку у відповідності з ідеями патріотизму, відбувається поза межами правовідносин;

визначено та охарактеризовано чотири форми правового забезпечення національно-патріотичного виховання офіцерів запасу, до яких віднесено: нормативно-правове, інституційно-правове, процедурне (процесуальне) та інформаційно-правове забезпечення, для кожної форми виокремлено її позитивні риси та недоліки;

удосконалено:

розуміння завдань національно-патріотичного виховання офіцера запасу, які включають: формування лідерських якостей; зміцнення потреби у постійному підвищенні професійної компетентності; прищеплення національно-патріотичних цінностей; розвиток морально-психологічної стійкості; формування правової поведінки та правової свідомості; посилення критичного мислення та аналітичних здібностей; інтеріоризація етичних норм та принципів доброчесності; підготовка до постійного самовдосконалення; розвиток комунікативних навичок;

узагальнення досвіду підготовки офіцерів запасу США, яка ґрунтується на поєднанні а) академічної освіти, військової підготовки та етичного виховання з метою забезпечення готовності до бойових дій; б) навчання на реалістичних тактичних сценаріях із великою увагою до формування моральної стійкості, що досягається через структуровані заняття з військової етики, права збройних конфліктів і Кодексу військової юстиції США (Uniform Code of Military Justice); в) активного використання опитувань у колективі для оцінки доброчесності з метою отримання об'єктивної інформації про кожного майбутнього офіцера; г) проходження курсу розвитку лідерських якостей (LDAC), завдяки якому майбутні офіцери отримують змогу сформулювати й продемонструвати тактичну компетентність і етичне мислення в умовах, наближених до бойових; д) вироблення навичок етичного лідерства через розвиток управлінської рефлексії як під час колективних занять, так і шляхом виконання індивідуальних завдань, спрямованих на усвідомлення майбутнім офіцером своїх поведінкових патернів з точки зору їх етичності; е) акцентування уваги на формуванні лідерських якостей в освітніх процесах, відпрацювання лідерської поведінки на конкретних кейсах, що базуються на реальних і найбільш типових ситуаціях, приділення великої уваги саморозвитку з наданням необхідних методичних матеріалів для виконання вправ, заохочення рефлексії та систематичного отримання майбутніми офіцерами

зворотного зв'язку щодо успішності формування їх лідерських якостей; є) сприйняття системи формування лідерських якостей у Збройних силах США як засобу національно-патріотичного виховання, особливостями якого є практична орієнтованість, пов'язаність з типовими ситуаціями проходження служби, цілісність та комплексність, що передбачає поєднання етичних, фізичних, інтелектуальних, емоційних та комунікативних компонентів, акцентування уваги на почуттях гордості та приналежності як складових патріотизму, відпрацювання навичок управлінської рефлексії та багаторівневий зворотний зв'язок на всіх стадіях підготовки; ж) приділення великої уваги питанням соціально-правового захисту майбутніх офіцерів запасу із застосуванням заходів матеріального стимулювання, до яких належить фінансування державою військової підготовки та встановлення стипендій для здобувачів освіти;

дістали подальшого розвитку:

поняття функцій правового забезпечення національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу, під якими розуміються основні напрями упорядкування правових відносин з метою формування комплексу професійно важливих якостей особистості військового лідера, здатного ефективно виконувати завдання військової служби в мирний час та протягом особливого періоду, та надано характеристику вказаних функцій, які включають регулятивну, охоронну, ідеологічну та оціночну;

пропозиції щодо внесення змін і доповнень до Законів України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», «Про вищу освіту», а також до Порядку проведення військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу, затвердженого постановою Уряду від 1 лютого 2012 р. № 48.

Теоретичне та практичне значення роботи. Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що воно поглиблює наукові уявлення про національно-патріотичне виховання як складову правового та організаційного забезпечення національної безпеки України, особливо в умовах воєнного стану. У межах роботи уточнено понятійно-категоріальний апарат, пов'язаний із національно-патріотичним вихованням офіцерів запасу, визначено його місце в системі правового регулювання та обґрунтовано його значення як самостійного об'єкта наукового аналізу. Дослідження має теоретичну цінність також тому, що воно формує цілісне уявлення про механізм правового забезпечення національно-патріотичного виховання, розкриває його структуру, форми, функції та суб'єктний склад, а також виокремлює специфіку адміністративно-правових відносин у цій сфері. Це створює підґрунтя для подальшого розвитку теорії правового виховання, військового права, освітнього права та доктрини національної безпеки. Крім того,

робота розширює теоретичні засади дослідження підготовки офіцерів запасу, зокрема через обґрунтування взаємозв'язку між правовим регулюванням, виховним впливом і формуванням професійно значущих якостей майбутнього офіцера. Окреме теоретичне значення полягає у виробленні науково обґрунтованих підходів до імплементації зарубіжного досвіду та у визначенні напрямів удосконалення вітчизняної правової моделі.

Висновки та положення дисертаційного дослідження знайшли свою реалізацію та можуть бути впроваджені у таких напрямах:

науково-теоретичній діяльності – як підґрунтя для подальшого вивчення концептуальних засад правового регулювання національно-патріотичного виховання військових кадрів;

освітньому процесі – під час оновлення навчально-методичних комплексів, підготовки підручників і посібників, а також при викладанні навчальних курсів «Військова підготовка», «Адміністративне право України», «Військове право» та спеціалізованих дисциплін;

нормопроектувальному процесі – у межах розробки проектів законодавчих та підзаконних нормативних актів, що спрямовані на вдосконалення функціонування сил оборони та модернізацію системи підготовки офіцерів запасу;

практичній діяльності органів військового управління, ВВНЗ та ВВП ЗВО – у ході безпосередньої реалізації правових механізмів, спрямованих на формування національної свідомості та патріотичних якостей в офіцерів запасу Збройних Сил України та інших складових сил оборони.

Повнота викладення матеріалів дисертації у наукових працях, опублікованих автором. Основні положення та результати дисертації були відображені у 10 публікаціях. Серед них: 3 наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ярема В.В. Особливості правового забезпечення основних напрямів національно-патріотичного виховання в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. № 5. С. 100–104. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2022.5.18>

2. Ярема В.В. Функції правового забезпечення національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 314–316. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-12/77>

3. Ярема В. Основні напрями правового забезпечення виховного процесу у системі підготовки офіцерів запасу. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Право»*. 2024. № 86. Ч. 4. С. 179–183. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.4.29>

7 наукових праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Ярема В.В. Види національно-патріотичного виховання в Україні. *Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період*: матеріали наукового семінару (м. Львів, 23 червня 2023 р.). Львів, 2023. С. 231–234.

2. Ярема В.В. Напрями національно-патріотичного виховання в Україні. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики*: збірник матеріалів III Міжнародної конференції (м. Кропивницький, 06 жовтня 2023 року). Кропивницький, 2023. С. 135–138.

3. Ярема В.В. Основні функції національно-патріотичного виховання військовослужбовців. *Війна в Україні: зроблені висновки та незасвоєні уроки*: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (22–23 лютого 2024 року, Київ – Львів – Харків). Львів, 2024. С. 1074–1077.

4. Ярема В.В. Роль патріотизму у системі професійно важливих якостей особистості військовослужбовців та правові засоби його забезпечення. *Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття*: матеріали VIII Міжнародної наукової конференції (м. Біла Церква, 22 листопада 2024 року). Вінниця, 2024. С. 227–229.

5. Ярема В. В. Мета правового забезпечення національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*: Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 06 грудня 2024 року). Львів, 2024. С. 242–243.

6. Ярема В. Сутнісні ознаки правового забезпечення національно-патріотичного виховання в Україні. *Права людини під час дії правового режиму воєнного стану*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 10 грудня 2024 року). Кропивницький, 2024. С. 293–296.

7. Ярема В. Підготовка офіцерів запасу в умовах правового режиму воєнного стану: проблеми та перспективи. *Актуальні питання підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони в умовах війни*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції» (м. Кропивницький, 17 квітня 2025 року). Кропивницький, 2025. С. 677–679.

Відповідність чинним вимогам. Анотація, структура та обсяг дисертації відповідають установленим вимогам. Дослідження Яреми Валерія Володимировича на тему «Правові засади національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу» є завершеною працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв’язують конкретне наукове завдання, яке є цінним для розвитку сучасної юридичної науки. Науковий рівень дисертації відповідає вимогам, які визначені у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №

44, Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана українською мовою відповідно до норм правопису, а характер викладу матеріалу відповідає науковому стилю.

Рекомендація дисертації до подання у разову спеціалізовану вчену раду. Результати дисертації обговорено на засіданні кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права від 16 березня 2026 року (Протокол № 9). За результатами засідання кафедри ухвалено рішення про надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Яреми Валерія Володимировича на тему «Правові засади національно-патріотичного виховання у системі підготовки офіцерів запасу».

Головуюча на засіданні,
завідувачка кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «УжНУ»

Підпис Тетяни Карабін засвідчую:
Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»

Тетяна КАРАБІН

Олена МЕЛЬНИК